

דרורה בית אור מראיינת את שלמה זבלדוביץהקלטה מיום 29.7.85

- דרורה יולי 1985.
- שלמה הגעתי ארצה ביום שפרצה המלחמה 15/5/48 בסוף 46 קיבלתי מכתב דרך מי שהיה נציג אירופה בהגנה, נחום שדמי. הייתי בניו יורק, אני בשני דברים... אם אפשר לקנות נשק ודווקא בפינלנד.
- דרורה אתה באת מפינלנד ארצה?
- שלמה ודווקא מפינלנד, ואם לארגן עם אנשים אחים מה שהיו תחת שדמי את מתנדבי חוץ לארץ, מתנדבי סקנדינביה, לקראת המלחמה שצריכה להיות אחר מלחמת השחרור. ובאמת הגעתי איתם עם מתנדבי חוץ לארץ,
- דרורה מח"ל,
- שלמה של סקנדינביה, והעיקר היו מפינלנד, וזה שהם היו בצבא הפיני בפינלנד למרות זה שהם נלחמו ביחד ב-41 עם הגרמנים אז היו היהודים ביחד עם הגרמנים.
- דרורה כן, נלחמו לצד הגרמנים.
- שלמה ואף אחד לא יוכל לשנות את הכיוון של הפינים, הם היו כל הגרמנים הגדולים, גם שגרמניה, ...אז היה ביקורו של הפיהרר ימח שמו והוא דיבר לכל הפחות להוציא את היהודים מהצבא. איך יכול להיות שהוא עושה מה שהוא עושה עם היהודים ובפינלנד עובד הצבא הגרמני ביחד עם יהודים בגלל זה שהם דיברו גרמנית והם היו מתרגמים בין הפינים והגרמנים. לא עזר שום דבר הוא אמר אין לנו יהודים, השם הזה אין בפינלנד אנחנו כולנו ...מיום ראשון עד יום המוות וזה ככה היה,
- דרורה הצילו אותם ככה.
- שלמה וזה ככה היה. וכשבאתי ארצה התחלתי להיות חייל עד שחליתי והלכתי לבית חולים ובאמת,
- דרורה בבית חולים פה בארץ?

- שלמה .....
 דרורה אז עלית כעולה?
 שלמה לא, ...היה לנו חוזה גם בכתב שאנחנו פה .... זה היה מעניין מאד
 מה שאני רוצה להגיד בכלל על היהודים של .... קודם כל הם היו
 חיילים נהדרים וטובים בגלל זה שהם כל המוצא של היהודים
 בפינלנד זה קנטוניסטים, באמת היהודים הטובים שהיו בזמן
 הצאר, ...לצבא והיו 25 שנה בצבא והם היו בפינלנד בזמן הצאר
 בפינלנד אסור היה להיות יהודים אבל שהיו שם בתור חיילים אז
 בגלל...הצאר קיבלו רשיון שהם יכולים להשאר בפינלנד אבל
 בשלושה ערים רק, הלסינקי, באוגורד ובדיבורג
 דרורה ..כמתנדבים והקבוצה הזאת נלחמה כאן במלחמת השחרור?
 שלמה הם היו בחורים טובים. אם את זוכרת מה שהיה פעם אחת עם ספינה
 שהמצרים רצו לחטוף?
 דרורה בת גלים,
 שלמה לחטוף פה, אחד מהפינים שקיבל כמה רסיסים בגוף ולא עזב את
 התותח עד,
 דרורה עד שפינו אותו כן,
 שלמה באמת זה היה,
 דרורה זה היה חייל פיני
 שלמה היו אנשים טובים. בדרך כלל הסקנדינבים אהבו את הארץ מאד עד
 היום הזה,
 דרורה הם נשארו, מישהו נשאר כאן אחרי המלחמה או שהם חזרו?
 שלמה זה סיפור טוב. בסוף 49 הייתי באיזה ....הכי מפוארת בשטוקהולם,
 איזה אישה נאה מאד אמרה לי שלום אני מתחיל לחשוב מאין
 האישה הזו או שאחת מהעובדים או משרד הבטחון והיא הרגישה
 בזה. אז היא מתחילה לדבר איתי שבדית ואומרת לי, בשבדיה קראו
 לי אבבה, אתה לא זוכר אותי? אמרתי לא, אתה זוכר את הרופא
 שנסענו מפינלנד למלחמת השחרור? כן, אז ...מדבר עברית...אתה
 נסעת בחזרה ולא אנחנו והיהודי הזה היה רופא, קפטן בצבא השבדי,

- דרורה   אבל יהודי.
- שלמה   היה אז פקודה מבן גוריון ... יהודים . אז הוא בא אלי והוא אומר
הוא רוצה לנסוע, המקצוע שלו רופא וחיפשנו לצבא רופאים, אמר
אבל אני נשוי ואשתי גם רוצה לנסוע, מה היא. היא גיימנסטיק
רפואי,
- דרורה   התעמלות רפואית,
- שלמה   בסדר. אבל עוד פעם היא לא יהודיה. ובשטוקהולם זו היתה אותה
אישה אז היא אומרת לי אתה נסעת בחזרה אנחנו נשארנו כולנו
בארץ אנחנו עובדים בקיבוץ ואנחנו קיבוצניקים.
- דרורה   היא התגיירה בינתיים?
- שלמה   את זה אני לא שאלתי. ואתה רואה פה שני ילדים שנולדו בארץ
ואנחנו עכשיו היינו בחופש בגטבורג אצל ההורים שלי ורצינו להיות
שלושה חודשים ואנחנו רק חודש אחד נמאס לי מהשבדים אני חוזרת
הביתה.
- דרורה   אז הם נשארו והיו עוד שנשארו אבל אני מבינה שגם אתה נשארתי?
- שלמה   חצי. בעניין הקשר שהיה לי אחרי זה עם פינלנד לישראל לא יכולתי
להיות פה באופן קבוע.
- דרורה   אבל ב-49 כשהיית בשטוקהולם זה היה מפני שהיית באיזה שהיא
שליחות או באיזה שהוא תפקיד או מפני שכבר חזרת וחיית בפינלנד?
- שלמה   בשליחות שלי, קדום כל אם את קראת את הספר אז כשאני חזרתי
זה היה בסוף 48 תחילת 49, אז היה לי חלום להתחיל לבנות פה קצת
תעשייה מה שהיה. אז באתי לסולל בונה ואמרתי לו שאני באתי אחרי
זה דרך פנחס לבון אז הוא עשה לי הכרה עם סולל בונה ועם סולל
בונה סגרתני... אז נתתי לו הצעה שאפשר לעשות משהו בפינלנד
ונסעתי לפינלנד הבאתי לו בחזרה הצעה בכתב שממשלת פינלנד רוצה
למכור בית חרושת שעל יד הגבול הרוסי. זו היתה פירמה הכי גדולה,
ממשלתית השם שלה הפירמה 'הנסל גוטסייט' רוצה למכור בית
חרושת על יד הגבול הרוסי היא דווקא היתה רוצה למכור לישראל.

כמו שידוע לך פינלנד היתה מהממשלות הראשונות אולי השלישית אחרי שבאוו"ם הכירו במדינת ישראל ועשו העסק המסתורי אם לא הראשון מהראשונים,

דרורה בית חרושת למה זה היה?

----- ונתנו לנו אשראי למשך,

שלמה אז הם רצו דווקא בגלל זה שהם לא רק שלא היו אנטישמים בגלל זה שיש פחות מדי יהודים שתהיה אנטישמיות בפינלנד, אבל היתה להם סימפטיה גדולה מאד. עם שרוצה להיות חופשי והם היו 108 שנים תחת הרוסים ולפני זה תחת השבדים אז הם באמת רצו לעשות משהו. והם רצו למכור את בית החרושת עם המומחים ולתת אשראי 10 שנים ולתת גם מהמחיר של אז, של היום, של פאל, היו לנו חומרי גלם של פאל ובאתי ועבדנו והיו כמה מהנדסים שם במפעל עשו את כל התוכניות ואנחנו באיזה יום שישי, אדן, דוד הכהן היינו כל החברה של סולל בונה היינו בהלסינקי שם אצלם במשרדים הגדולים והלכנו לשתות שמפניה ולהגיד מזל טוב והכל גמור. למחרת קיבלו מברק חתום על ידי אליעזר קפלן ז"ל, לא למהר, לא לחתום על החוזה, תבוא ארצה נדבר. הם היו במגבית בארה"ב והיה... שנתן הרבה כסף למגבית והם נתנו לו רשות לבנות בית חרושת רק הוא וזה חדרה,

דרורה ובית החרושת בפינלנד היה גם לנייר?

שלמה כן לנייר ואז שלא יצא מזה שום דבר והיה לי עוד חלום ואת החלום הזה לא יכולתי לשכוח. כשבאתי עם מתנדבי חוץ לארץ וראיתי מה שנתנו הייתי בטוח כמו שהיהודים במדבר שיצאו ממצרים וצעקו למשה למה הבאת אותנו למדבר למות, כך הייתי בטוח שאף אחד לא יצא מהמדבר בגלל זה שלא היה להם מה לתת אולי נתנו לי בעצמי שהייתי קצין נתנו אקדח כזה מזמן נפוליאון.

דרורה והחלום שלך היה?

שלמה   כן הכרתי את ... טוב והתחלתי ב-49 לדבר עם פירמה זה לא היה בדיוק דרך הפירמה הכרתי טוב מאד את המפקד של הצבא, גנרל סיכו. בגלל זה שקיבלתי פעם את המכתב לטפל איך קונים נשק לפני העצמאות בפינלנד בגלל זה אני הכרתי אותו אז הוא אמר לי, מדינה כל כך צעירה כמו ישראל לקנות נשק. אתם צריכים להיות עצמאים אני אתן לך שתי פירמות, פירמה אחת שעושים את המרגמות הכי טובות בעולם ופירמה שעושה תחמושת ותדבר איתם אולי תעשה איתם,

דרורה   שתי פירמות פיניות?

שלמה   כן. אולי אתה תעשה איתם ביחד שיעשו תעשיה אצלכם ובאמת ככה היה זה היה פרימה טמפלה ועוד פירמה בראומה, פרימה מאד חשובה והכל לקח... ובאנו הנה ומוזה מ-49 התחלנו לבנות את סולתם וב-50 התחלנו כבר לעבוד

על משקל סולל בונה, טמפלה,

דרורה   אבל הם לא נרתעו לעשות עיסקה כזאת עם ישראל אחרי הסיפור הקודם.

שלמה   לא.

דרורה   אז מה שוב הם מכרו לישראל?

שלמה   לא הממשלה זו פירמה אחרת לגמרי, עם טמפלה לגמרי פרטי,

דרורה   הם העבירו ידע?

שלמה   זו שותפות. אם לא יתפרסם כל מה שאני אומר אז לא הביאו רק ידע הביאו הכל.

דרורה   גם מכוונות?

שלמה   הכל, מותר עכשיו להגיד לסולל בונה לא עלה אף דולר אחד. הם הביאו את הידע הם נתנו את כל המהנדסים כל החברה הכל היה בפינלנד, כל המכוונות,

דרורה   ממש באו מהנדסים פינים ועבדו כאן בארץ?

שלמה   כן.

דרורה   לימדו פה?

שלמה כן, היה בחיפה אז שאם רואים ביום שישי או יום אחר איזה בן אדם שיכור אז לקחו אותו באוטו למשטרה ושלחו אותו לסולתם הם היו פינים. הם בנו הכל מהתחלה עד הסוף. הציונים הכי גדולים שאני מכיר זה היה הם.

דרורה וזה לא היה דווקא יהודים?

שלמה בכלל אל יהודים. כל הפירמה הזאת טמפלה היהודי הראשון בכלל שהם ראו בחיים שלהם, זה פרימה קצת פחות מ-200 שנה זה לא מהיום זה היה שלמה זבלדוביץ, הם בכלל לא ידעו מה זה יהודים. מאין נעשו חברים כל כך טובים על זה יכול בר אילן להגיד לך איזה חברות היתה איתו עם קילמן ועם כל החברה האלה הפינים, זה היה האריסטוקרטיה השבדית. בפינלנד, יש שתי שפות רשמיות זה פינית ושבדית והם היו כל השנים תחת שבדיה וכל הליטרטורה שלהם וכל ההסטוריה שלהם ביחד עם שבדיה וזו פירמה שהאריסטוקרטיה שלהם לפני,

דרורה והקשר איתם המשיך אחר כך או שבאיזה שהוא שלב ?

שלמה נמשך,

דרורה הרבה שנים?

שלמה הקשר עם הפינים זה היה ביחד עם סולל בונה ואחר כך עם כור, 50/50 והיו גם שהם לקחו על עצמם על הכל המכירה של נשק ובגלל זה...

דרורה סיפרת קודם שהמברק שהגיע הגיע מאליעזר קפלן ומגולדה מאיר במקרה הראשון של בית חרושת לנייר בעצם את גולדה עוד לא הכרת אז?

שלמה לא.

דרורה היא היתה אז שרת העבודה. מתי הכרת אותה בפעם הראשונה?

שלמה אמרתי לך שטמפלה היה ביחד עם סולל בונה ואחרי זה עם כור עבדנו 50/50 למרות זה שהיה להם כל המכירה לאקספורט היה לטמפלה היא הקימה שם משרד מיוחד לאקספורט, סלגד, שקיים עד היום הזה.

- בשנת 52 היתה אולימפיאדה בהלסינקי ואני הייתי מהמאכרים, שם היו שני מאכרים, ימין ושמאל לא גרו ביחד. זהו היתה האולימפיאדה הראשונה שגם רוסים לקחו חלק באולימפיאדה, ימין ושמאל אתה מתכוון הרוסים מצד אחד וכל העולם המערבי מצד שני? דרורה
- גרו לא ביחד. כל העולם המערבי גרו בעיר של האולימפיאדה והיתה עיר של האולימפיאדה במקום לגמרי אחר של הרוסים, הציכיס, הפולנים וכל הקומוניסטים. ואני הייתי מעורב ואז הייתי בשני מקומות והכרתי שם את הרץ הגדול מציכסלובקיה ודיברתי את השפה שלהם אז היה לי מאד נוח לדבר איתם. אחרי זה כשבאנו לעולם החופשי אז היה שם גם גרמנים. הגרמנים היו אלו שהתחיל לטפל עם הצבא של היום של הגרמנים זה היה קצין והם שמעו על טמפלה עוד מזמן שלחמו ביחד. דרורה
- הפינים והגרמנים לחמו ביחד במלחמת העולם השנייה? שלמה
- כן. ההסטוריה של הפינים במלחמות היתה ב-39 לחמו לבד נגד רוסיה, מלחמה אכזרית נורא, ב-41 ביחד עם הגרמנים נגד רוסיה, ב-44 לחמו נגד הגרמנים והגרמנים היו צריכים לעזוב את פינלנד. והם עזבו דרך לפלנד לנורבגיה ושרפו את כל לפלנד. אז פגשתי גם את הגרמנים והציעו לי אולי אפשר לעבוד ביחד עם טמפלה ב-52 ליצור נשק חדש בשביל גרמניה החדשה הסכמתי ובאתי, דרורה
- איך הרגשת עם העניין הזה למכור נשק לגרמניה? שלמה
- בגלל זה שהכרתי את עם ישראל שצריכים לא לשכוח את העבר אבל צריכים לראות את העתיד. עד היום הזה התרופה של מדינת ישראל היא אך ורק אם תהיה לנו תעשייה, אין לנו אוצרות טבע ואם עם ישראל לא ירצו לעבוד ואנחנו לא תהיה לנו תעשייה זה יהיה אסון הכי גדול, זה אסון יותר גדול כלכלי ממלחמה. מלחמה זה בבחינת דלקת ריאות. לפני 50 שנה דלקת ריאות היתה פסק דין של מוות היום יש כאנטיביוטיקה זה כלום חולים קצת ומבריאים.

מה שקורה לנו עכשיו הכלכלה זה בבחינה של סרטן, יודעים שצריכים למות ולא יודעים מתי, אם אנחנו לא נעשה עכשיו משהו, אם לא עכשיו אימתי? ומי יודע שיהיה... אז התחלתי בשנת 56-7 עשיתי איתם את החוזה הראשון.

- דרורה עם הגרמנים?
- שלמה עם הגרמנים וידעו,
- דרורה מי היה אז ראש הממשלה שם בגרמניה?
- שלמה אדנהואר ושר הבטחון היה שטראוס וכל הקניות מה שעשו זה היה, השני שהיה ביחד עם שטראוס היה גנראל בקר,
- דרורה אז רגע, המכירה של הנשק לגרמניה נעשתה דרך טמפלה?
- שלמה דרך סלגד,
- דרורה נשק שיצרו פה, על ידי סולתם דרך סלגד,
- שלמה בגלל זה שלא רצו להתערב בפוליטיקה כל המדינות עד היום הזה רוצים שתהיה פירמה,
- דרורה כל זה נולד באולימפיאדה בהלסינקי?
- שלמה התחיל באולימפיאדה אבל זה התחיל בשלוח אנשים ובאו אנשים מפינלנד ובאו אנשים מישראל והיה ירי והיתה קונקורנציה של צרפת והיתה קונקורנציה של ספרד וכמו שכל המכירות,
- דרורה מה מכרו להם איזה סוגים של כלי נשק?
- שלמה 81, ו-120 מרגמות עם תחמושת. אחרי כל הבחינות וכל הדברים לקחו את הדברים שלנו והחוזה הראשון קיבלתי חוזה לא כל כך גדול ב-56 אבל את הגדול קיבלתי ב-58-9,
- דרורה וכמה שנים נמשכה מכירת הנשק הזאת?
- שלמה עד היום הזה, בשנתיים האחרונים לא קיבלנו, ב-59 שהיה סקנדל גדול בשפיגל שהיה אדנהאור אז הסוציאליסטים והפרלמנט שלהם בבון אמרו איך אתם קונים נשק מפירמה של סלגד שזה טמפלה, סלגד זה ישראל, איך אתם עושים את כל המכירות האלה. ושפיגל יצא עם Article של 3 עמודים, עם שלמה זבלדוביץ עם כל הדברים של הנשק וכל הסיפורים.

99% היה אמת במה שכתב, כתב על כל חוזה השלום בין רוסיה ופינלנד שלפינלנד אסור בכלל למכור נשק ודווקא לגרמניה, וגם כן עם ישראל עם כל מיני דברים. או כל העיתונות התחילה פה במדינת ישראל וקיבלתי בגרמניה מברק ממשד החוץ בשם גולדה שאני לא אבוא ארצה, עכשיו. ובזמן שקיבלתי את המברק הייתי בארץ וגרתי אצל עילם. לא גרתי במלון פחדתי כי במלון צריך להגיד שם, אז לא גרתי במלון, לאה לא היתה אז, היתה בחוץ לארץ אז גרתי אצלם, אף אחד לא ידעו, באמת לא הסתובבתי ברחובות. ואז הוא הציע לי שכל כך דבר חמור כל כך דבר לא סימפטי בוא לגולדה. אז היתה פגישה ראשונה דרך עילם עם גולדה,

דרורה איפה במשרד שלה במשרד החוץ?

שלמה במשרד החוץ וישבנו די זמן,

----- לא בגללי בגללו,

שלמה אז ראיתי אישה שנכנסה בתוך העניינים, לא יודע, התחילה לשאול כל פרט ופרט מה יצא לנו זה רק עיסקה שזה רק כסף, רק עבודה או שאתה חושב שיוצא לנו יותר מזה מהגרמנים? לא ידעתי מה אני אומר לא ידעתי אם זה נבואה אולי זו היתה טפשות וכל הטפשים מיום שנפלה ירושלים אז הנבואה ניתנה לטפשים, אמרתי לגולדה לא שאני מקווה כמעט בטוח אם אנחנו ניתן להם סחורה טובה נהיה בקשר איתם ולא לדחוף אותם. בגלל זה שעוד אמרתי לה תורה והיא אהבה לשמוע את זה, שואלים בהגדה אומרים לרשע... ככה לרשע? לרשע צריכים לקרב אותו ולעבוד איתו על כך שהוא יראה שלא יהיה רשע, וככה זה היה. היא רצתה לשמוע אם מהרשעים האלה יכול לצמוח משהו. וזה איני עד היום הזה מאמין באמונה שלמה שזה היה אבן הפינה שהביאה לקשר הדיפלומטי, ככה זה התחיל וככה זה יכול לקרות בהרבה מדינות.

דרורה דרך הקשרים הכלכליים להתחיל?

שלמה היא דאגה, כשהיא ידעה את זה ככה עשינו בהרבה מקומות היה מישהו שהיה שם קונסול והיה נציג של מדינת ישראל בהתחלה והוא היה נגד כל הנשק ואחרי זה כשהיה השגריר הראשון הוא יודע מזה עד היום טוב מאד איך אנחנו באנו לעשות את הקשרים. זה ארתור והוא יודע טוב מאד איך באנו לעשות את כל הקשרים בדרך שהתחילו לפה קצינים פה ואנשים פה והתחילו גם אנשים שלנו שם התחיל כל המהלך לא רק במשרד הבטחון, משרד הבטחון תלוי בכל מיני דברים והיה אז שר הבטחון שטראוס ויודעים הכל ודוקא שמעון שהיה ידיד שלו מלבד מה שהוא עזר למדינת ישראל לקנות נשק, איזה דברים נחוצים הוא עשה במדינת ישראל.

----- קיבלנו נשק אמריקאי אצלם,

דרורה אבל גולדה אז בשיחה הזאת שאתה מספר עליה היא בעצם נפגשת איתך כשאתה היית כאילו בעילום שם בארץ והיא היו לה אני מבינה ויכוחים בממשלה בגלל שפתאום התגלה שאנחנו מוכרים נשק לגרמנים והיו בודאי פה הרבה אנשים התנגדו. היא אחרי השיחה הזאת איתך, ובעקבות השיחה איתך, השיחות שהיו לכם, היא היתה צריכה להציג איזה שהיא עמדה בממשלה בנושא הזה ולהחליט משהו?

שלמה איזה עמדה היתה לה פוליטית ומה היא אמרה בממשלה אני לא יודע. היא ידעה בעניין שלי מה שאני מתעסק לפני שהכרתי אותה,

דרורה היא כן ידעה?

שלמה היא ידעה. היו כמה אנשים, מה אני אמכור נשק ממדינת ישראל שאף אחד לא ידע? אני צריך את היצור אני לא יכול להוציא, אני לא הייתי אף פעם שמוקלר להוציא נשק ממדינה בלי שראשי הממשלה ידעו מזה? אבל יחידי סגולה היא היתה אחת מהם. בדברים כאלה בן גוריון לא רצה לעשות שום דבר בלי שגולדה לא תדע. אבל היא לא היתה אקטיבית אולי בעניין זה אבל אחרי זה כשדיברתי איתה והיא האמינה בזה,

דרורה היא שאלה אותך שאלות?

שלמה היא האמינה בזה בגלל זה שגולדה בכלל לא היתה אשה וגם לא פיגורה רק לעניין כלכלי, היא רצתה את העיקר את היסוד אם אפשר לעבוד איתם במגעים יותר חשובים מהכסף.

דרורה היא גם אז היתה שרת החוץ בנוסף לזה וזו היתה הדרך של משרד החוץ ולה עצמה לא היתה התנגדות לקשר דיפלומטי עם הגרמנים לה באופן אישי רגשי לא היתה בעיה עם גרמניה?

שלמה היא שאלה אותי אם אפשר לעשות זאת אומרת שמצידה לא היתה שום התנגדות. היא שאלה אותי, המלים הראשונות, אם זה רק עבודה וכסף או שאני מאמין שיכולים לצמוח דברים יותר גדולים. עילם היה חלק גדול הוא דיבר יותר ממני,

-----
היתה לה רתיעה גדולה מאד מגרמניה, אבל אז,

שלמה היא דיברה אז לא בתור גולדה, היא דיברה אז בתור שרת החוץ מה שיכול להיות בשביל מדינת ישראל. היא היתה בתור בן אדם, אני גם כן, נגד גרמניה ונגד הגרמנים. מה שאני עברתי עם כל המשפחה אי אפשר להיות אחרת אבל מה שטוב למדינת ישראל זה עניין לחוד והחשבון האישי שלי עם גרמניה זה עניין לחוד וככה היא נראתה לי. כי אנחנו לא רק מצידו אלא גם מצידה אחרת לא היה הולך שנוצרה איזה הבנה בינינו וכמעט כל פעם מאז שהכרתי אותה לא היה פעם שלא ראיתי ואותה כשבאתי ארצה. והכי הרבה לא במשרד. אני חושב שבכל הייתי פעם אחת או פעמיים במשרד שלה, זה היה בבית שלה או בבית שלי ככה.

פעם אחת אני חושב שהייתי פה אחד מהיחידים שפתחתי את כל שוק הנשק בכל העולם לא רק בגרמניה באתי מפרס אמרתי לגולדה זה היה בבית שלה ולא היה אף אחד רק שנינו ושנינו היתה לנו אותה מחלה, לעשן הרבה סיגריה אחרי סיגריה ולשתות הרבה קפה אז היינו חברים טובים. אז היינו יכולים לדבר וגולדה היתה אוהבת מה שאני אהבתי, אוהב עד היום הזה לקפה קצת קוניאק טוב.

אז אני אומר לה גולדה יש לי חלום ואני מפחד להגיד לך את החלום שאת לא... זה הבית שלך אבל יש גם כן פלוס שאני בבית שלך את לא תוכלי לזרוק אותי אולי מהמשרד כן אבל מהבית שלך לא. אני רוצה שתתענייני בדבר שאני אגיד לך. הייתי עכשיו הרבה זמן בפרס יש לי חלום להתחיל מפרס,

דרורה איזה שנה זה היה?

---- 60 ומשהו,

דרורה שהיא היתה שרת החוץ אז?

שלמה כן. פרס, מצרים, ירדן אם את תגידי לי מצרים לא בגלל זה שהתחילו את הרומן עם הרוסים וירדן ערב הסעודית, מרוקו ואנחנו קלוב נגד הקלוב הרוסי בגלל זה אמרתי לה אולי מצרים לא בגלל זה שמצרים הולכים עם סוריה ועם הרוסים קלוב נגד הרוסים וכי אנחנו לא יכולים לבוא ואני אומר שני אנשים באופן לא רשמי צריכים לעבוד עם זה על השאח, מהשאח דרך אמריקה ואנחנו צריכים להיות ה..

דרורה לעשות מה? לעשות קשר למכור להם נשק?

שלמה לא,

----- נשק ופוליטיקה,

שלמה לא דיברתי על שום נשק, זה לא נשק אמריקה, זה היה אמריקה נגד הקלוב הרוסי מלחמה שהיה סוריה וכל החברה האלה שהתחילו מצרים גם כן שנעשה נגד שזה היה ביחד עם אמריקה גם כן עם השאח. אז היא אמרה אתה יודע מה? מצידי אם אתה רוצה את זה בכתב אני אתן לך את זה בכתב,

דרורה לא זרקה אותך מהבית?

שלמה לא זרקה אותי מהבית אבל עם מי להתחיל ומי ירצה לדבר איתנו? אמרתי לה איתנו? לא אמרתי לך, איתנו. וזה מצא חן בעינייה מאד לכל הדבר, מי שאומר אחרת באופן פוליטי אני לא יודע היא היתה בעד אבל איך מתחילים ומי מתחילים וכל כך הרבה דברים מה שהיו ושלא הצליחו.

היא יכולה להגיד שזה חלום יפה אבל להגשים את החלום היא לא האמינה בזה מהצד שלנו. פרי עוד לא נופל מהעץ שזה כל כך קרוב לעשות משהו במובן כזה,

דרורה מהמדינות האלה?

שלמה מהמדינות האלה.

דרורה ומה באמת התפתח יצא מכל הרעיון הזה?

שלמה לא התחיל כלום. התחילו לדבר וזה היה קשרים יותר טובים עם

השאח אבל לא היה תכליתי בשום דבר גדול זה היה תכליתי למכור לשם לאשר לנו ושיהיה לנו חצי קשר דיפלומטי שהיה לא קשר רשמי אבל...הכל רשמי אז כולם היו שם וכולם דברו עם השאח אבל לא הצהרנו את הדברים באופן שהוא יהיה מבין כל האלה שהוא היה שם גדול בערב הסעודית ובמרוקו בדברים כאלה וגם הוא היה הקונה הכי גדול מארה"ב והיה הקשר טוב עם ארה"ב מאד ואולי את הדבר הזה לא עשינו די, בקשר לזה ללכת בדרך זו, אני לא מדבר בצד העסקי. בצד העסקי לא היה שום דבר, בצד הפוליטי אולי לא היה עשינו יד במובן כזה לא להיות יחידים, לעשות שלום אני והם, לעשות איזה קלוב כזה. אבל היא אמרה לי ממני אתה יכול לקבל את זה בכתב. כל פעם שהיה כל כך הרבה צרות במדינה שטיפלו לא רק עם העיקר, פתאום היתה פרשה כזו ופרשה כזו וכל עם ישראל היה עסוק בזה ורואים יותר מדי דברים פנימיים ששכחו הרבה פעמים את הדברים העיקריים וזה דבר גדול ונכון.

דרורה אני מבינה שמאותו אירוע של פגישה שלכם אתה אומר שהקשר ביניכם הלך והתהדק כל הזמן מקודם אמרת לנו שבסוף הרגשת שהיא כמו אחות שלך לגבי גולדה. הקשר שלך איתה היה קשר של מה? היא היתה נוהגת להזמין אותך להתייעץ על כל מיני דברים היית בא אליה ביזמתך איך הדברים קרו ואם אתה זוכר.

שלמה ..היא דיברה איתי אל פוליטיקה תמיד...כל פעם לדחוף אותה שתתחיל לדבר, לגולדה היה קשה מאד, אם לא דחפת אותה לדבר לא דיברה.

היא לא אהבה רכילות היא לא אהבה לדבר עם מי שלא שייך לעניין ולא מהמפלגה. דיברנו על הקשר בינה לבין אנשים שהיו ביחד איתה, ספיר, אשכול, דיברנו הרבה מאד כשהיה כל הפילוג הזה של סולל בונה כל המחלוקות האלה. היה לה הכאב הכי הרבה מה שקרה אז עם בן גוריון והיה לה כאב מאד גדול על רפי, מה שקרה. מה שהיה אז שפנחס ספיר הלך והיה המזכיר של המפלגה ושמעון היה העוזר שלו היא רצה שיהיה אבסולוטיבי במובן שצריך לעבוד במפלגה ושניים ביחד לא יכול ללכת כדי לעבוד ככה במפלגה. דברים כאלה אז הייתי כשהייתי לבד או עם המשפחה היינו מדברים.

קודם כל מה שהיה בגולדה מה שאני מתאר כנגד לא בתור פוליטיקאי ולא בתור זה, היא רצתה שיהיה כל כך הרבה כוח במפלגה בין כולם ביחד שכולם יחד יהנו מזה. היא רצתה צבא, צבא כזה שילכו או ישר או לא ישר לשלום. גולדה לא היתה בכלל איש מלחמה, לא רצתה, גם הדברים של הנשק עוד פעם נשק היא לא היתה אישה כזו שהיא אהבה, בגלל זה המלים הראשונות שאמרה לנו מה תוציא מזה רק מסחר ורק כסף עם נשק, מה זה, יכולים לעשות יותר טוב, מי שאומר אחרת אולי יודע באיזה מקום. אני בתור איש פרטי יכול להיות שלכל המחשבה שלה היתה להביא לשלום, שלום פנימי. בגלל זה רצו לצרף את כל החברה במפלגה שיהיה לה כוח במפלגה כזה שכל המפלגה יחד תתחיל לעבוד או לעשות בעניין שלום.

קודם כל לעשות בפנים איחוד, דרורה

זו היתה גולדה. שלמה

של הליכה ביחד? דרורה

כן. היא היתה עקשנית נורא היא ידעה שאם יהיה פילוג כל אחד שלמה

יעשה בשלו גם במפלגה לא יכולים להביא איזה עניין לידי גמר, דיבורים ודיבורים ולא יהיה גמר. ובגלל זה רצתה איחוד ואם היה כוח יכולים לצאת החוצה. בגלל זה שמה שהיא דיברה באמריקה אבל אני יודע שהיתה לה כוונה רק לאיזה דרך שלא תהיה לעשות שלום. היא לא היתה כזו שהלכה בזה זה בדיוק ההיפך.

קודם כל בטבע שלה בעומק ליבה אני לא הכרתי סוציאליסטים כאלה, היתה ממש סוציאליסטית. אז אני אספר לה כמה שהיתה סוציאליסטית. הגיעה חברה כשהיה הכנס של הסוציאליסטים בהלסינקי אז אני קבעתי איתה שהיא תבוא איתי ביחד לראות קצת ולהנות מהחיים, היתה שרת החוץ, להנות קצת מהחיים בלפלנד. אז היה לי קונקורנט יותר חשוב ממני, פלמן, ראש הממשלה של שבדיה, ופלמן הזמין אותה לבוא לשבדיה, אז היא היתה בשבדיה עם כל החבורה והם היו בגרנד הוטל ואמרתי לה גולדה אני שולח אוירון יום אחרי הביקור של פלמן לקחת אתכם ללפלנד. ובדיוק שכחתי איזה עניין בגלל שהייתי בין הגויים ושכחתי שהיום הזה בשנה היה היום הראשון של שבועות. אז הם כולם יצאו מהמלון מהמרתף לובה אז היה המזכיר של המפלגה וכל החברה ביחד שמחה דיניץ וכולם, והיא אמרה לי שלמה עשית דבר שהיה יכול להיות אסון,

פירוק ממשלה, לנסוע בשבועות דרורה

הגיעו בסוף לעיר הבירה של לפלנד והיתה לה הצלחה בלתי רגילה. כל הזמן שהיתה היה שלג מלא קרח אבל שלג חם. אנחנו עשינו ערב של שבועות עם ריקודים במלון בלפלנד להוציא את הניצוצות הקדושות בלפלנד שאף יהודי עוד לא היה שם באמצע לפלנד באמצע היער ערב כזה עוד לא היה לי. והאשה הזו בכלל לא רצתה ללכת לישון כל הלילה בגלל זה שהיתה שמש כל הלילה. אז הלכה ובאמצע הלילה והיתה שם מסביבי למלון כל המשטרה של עיר הבירה של לפלנד באמצע לילה אני אומר לאשתי פולה אני רוצה קפה, איפה אפשר למצוא קפה באמצע הלילה? אז היא אמרה למשטרה גולדה רוצה קפה אז הם רצו עם האוטו הביתה והביאו קפה לגולדה. ואנחנו היינו בקטע הצפוני שם יש חנות גדולה עם כל מיני דברים של לפלנד ושם שם גם עור של הצבי הלפי רנדר, והיא הלכה עם 20 דולר ביד היא חשבה שעם 20 דולר היא קונה את כל העולם, לא ידעה מה זה כסף.

לנכדים, דרורה

שלמה   אז קודם כל קנתה גלויות התחילה לכתוב אז הבחורות שאמרו לה את המחיר של העור ראו שזה לא הולך לא רצתה לקנות. קנתה גלויות וחזרה. הבחורות כולן שאלו את אשתי אם יכולים להגיד לגולדה שלום, ידעו מי זאת, ולא רצו שידעו מזה בגלל זה שהיא אתרי זה כל הדברים בעתונות שהיא הגיעה לראות את הרוסים, אז ביקשו להגיד לה שלום כולם ביחד הלכו והיא היתה באמצע נפלו עליה עם נשיקות עם דמעות וריקודים וביקשו דבר אחד שהיא תעשה להן טובה שהיא תקבל מכולם ביחד מתנה. והן ביחד נתנו קצת כסף כל אחת קנו את העור ונתנו לה את העור, מה שהיא רצתה לקנות. אלה היו אמת כמה ימים אולי שמעתם על הסאונה שהיתה לנו עם לבוה עם כולם כשהיינו בלפלנד בסאונה. כל האגם היה קרח רק היה בור אחד שיכולנו להכנס במים ועשינו את זה.

 דרך אגב היהודי הזה יושב בסאונה שהיה מלא חום ואחר כך קופץ לאגם קר,

שלמה   אני עושה את זה בגלל שעשיתי את זה כמעט כל החיים אבל לובה היה הראשון שקפץ למים קרים. כולם קפצו, וגולדה מה עשתה?

שלמה   גולדה ישבה לראות איך.

דרורה   אתה יודע זה מזכיר לי לובה אז אני רציתי לשאול אותך שאלה מה שאותי כל הזמן מסקרן זה שאני נתקלת ככה, מצד אחד באנשים שהאהבה שלהם לגולדה, ואני משתמשת בכוונה במילה אהבה זה לא איזה הערכה זה משהו הרבה יותר מאשר הערכה. ברור שיש גם הערכה, הרבה הערכה אבל בפירוש אהבה, אני שומעת אנשים מדברים עליה באהבה מי שעבד איתה כמו שאתה מדבר באהבה גדולה והקשר שלהם אליה, למשל חזן, אנשים שכאלה שאהבו אותה ממש בתור בן אדם והעריכו אותה מאד על העבודה שלה. מצד שני, יש בדיוק את הצד השני של העניין אנשים שעבדו איתה ואדם כמו לובה אליאב שהוא איש יקר ומוסרי ואמין.

ולובה אליאב אני עוד לא ראינתי אותו אבל אני יודעת שהוא לא בדיוק, המילה אהבה בקשר לגולדה לא בדיוק מתקשרת אליו, וזה גם כן בעקבות הקשר שהיה באיתה.
שלמה אני חושב שהתחיל אם אפשר להגיד התחיל בין,

צד B

דרורה אתה אומר שהתחיל בלפלנד?
שלמה אני לא קורא לזה,
דרורה ויכוח אולי?
שלמה לא בלפלנד, בפינלנד אחרי שהיה שם הכינוס הסוציאליסטי בהלסינקי היו אי הבנות ולובה עד היום הזה יש דרך שלו,
דרורה מה שם אתה חושב שהיה, איפה התחילו חילוקי הדעות אפשר להגיד?
שלמה בבניית המפלגה מה שאני יודע, בבניית המפלגה הוא רצה מפלגה אחרת, מפלגה שיהיה היסוד של אידיאליזם וגולדה היתה במובן זה פוליטיקאית.

ריאליסטית,
דרורה אבל עדיין זה לא מסביר, זה נכון מה שאתה אומר ויכוחים וחלוקי דעות אידיאולוגים בתוך מפלגה זה לגיטימי זה טוב אפילו זה לא מסביר למה זה עובר לפסים אישיים עד כדי כך, למה מצד אחד יש קבוצה שלמה שאוהבת ומעריצה אותה ומאמינה בדרכה וחושבת עליה דברים כאלה ומצד שני קבוצה שמתחילה לא לאהוב אותה ואפילו לשנוא אותה?
שלמה אמרתי לך את הטוב וגם זה היה הטוב שבטוב בגולדה שהיתה עקשנית, כמו שאמרתי לך גם שהיא לא יכולה לגמור עם מישהו איזה ענין אז הבן אדם היה פסול אצלה, וזה נכון בגלל זה שהיא לא הבינה את הדרך האחרת. מה שהיא רצתה לעשות מהמפלגה ולובה היתה לו דרך לגמרי אחרת אז לבד התחיל להיות פסול בעיניה,
דרורה אז אולי אפשר לומר שהיא היתה זאת שעברה לפסים אישיים?

שלמה   לא, אני לא חושב פסים אישיים,
דרורה   אלא מה זה פסול בעינייה?

שלמה   פסול מבחינת דרך המחשבה שלו בכל המובנים לא רק במובן זה,
דרורה   אבל אני שמעתי מאנשים שעבדו איתה שאם היא לא היתה מרוצה או
לא מצאה חן בעיניה הדרך שלהם היא היתה יכולה להגיע למצב
שהיתה מתעלמת מאנשים ולא אומרת להם שלום עד כדי כך היו
נמצאים.

שלמה   אני לא יודע על דברים כאלה אבל ממה שאני אומר אני עד. כשלוכה
יצא וכשאמרו שזה פילוג גדול בין גולדה ולובה, כשיצא מלהיות
מזכיר המפלגה היא דיברה רק טובות על לובה. כל הזמן, הלוואי
שיהיה לנו בחורים כאלו איתי רק דיברה דברים טובים,
דרורה   אני מניחה שגם חשבה ככה?

שלמה   איתי לא יכול להיות אחרת בגלל זה שאני לא הייתי מעורב בכל
הדברים האלה. אז מה שהיא דיברה זה ככה היה מה שהיא חשבה
וגולדה לא עשתה קונצים עם אף אחד, גולדה זה לא טיפוס כזה
שהיא דיברה ולא חשבה. ואני יכול להיות עד מה שאני אמרתי
לגולדה אחרי מלחמת יום הכיפורים גם ישבתי איתה לבד, אמרתי
לה גולדה למה את צריכה להיות שער לעזאזל של כל עם ישראל? את
יכולה להגיד לעם באופן מפורש אני אישה לא התעסקתי אף פעם
בבטחון, בצבא היו לי הגנרלים הכי טובים, היה לי את משה דיין היה
לי עוד גנרל הכי, כולם הכי גדולים שיש במדינת ישראל אני? ידעתי.
היא אמרה אני לא אמכור על השם שלי את אלו שעבדו איתי ואני
שלמה יכולה להגיד לך שמכל החברים שלי משה דיין בממשלה היה
הכי לויאלי.

הוא היה לויאלי?

דרורה   מכל החברים בממשלה?

שלמה   מכל החברים, לי אמרה באופן מפורש ואני עד לזה בגלל זה שמשה
אחרי זה נעשה שר החוץ בחדר השני היא לא יכולה לשכוח את זה,
היא לא יכולה לשכוח.

- דרורה אצל בגין?
- שלמה כל פעם שבאתי התחילה לדבר על זה.
- דרורה זה כל כך הכאיב לה?
- שלמה הכאיב לה. ממש,
- דרורה זה היה כמו בגידה?
- שלמה ממש כאב פיסי שלא יכלה להתאפק שלא להתחיל לדבר על העניין. אבל מה שהיא אמרה היא אמרה.
- דרורה באמת? היא התכוונה לתקופה של מהלחמה שבתקופת המלחמה?
- שלמה כל פעם שהם היו ביחד הם התחילו במלחמה הרי משה דין נכנס רק בסוף. הוא היה ככה היא אמרה לי בכל הישיבות בכל הדברים הוא היה לויאלי, לא אחד בפה ואחד בלב.
- דרורה היה לה כושר שיפוט לאנשים היא ידעה לראות מי באמת אמיתי ומדבר אליה באמת שאפשר להאמין בו ומי עושה לה?
- שלמה לגולדה היה כוח שהיא ידעה להעריך כל בן אדם במקום.
- דרורה היה לה כושר שיפוט?
- שלמה היא לא דיברה הרבה... של הלב, בגלל סיבות שהיא לא היתה יכולה לשנות אחריות... הוא מוכרח לשבת אבל היא ידעה להעריך כל בן אדם. אני לא יודע מה היה אם זה היה השכלה או אינטואיציה נפשית פנימית שכלית. הכרתי במדינת ישראל שני אנשים הראשונה מה שהיא אמרה לי על איזה בן אדם אחרי זה ראיתי שהיא צודקת, שהיא יודעת על מה היא מדברת למרות זה שהיו קרובים אליה ועבדו איתה היו כמובן גם ביזנס שהתחלתי עם בן אדם היא ידעה שההשכלה שלו אני לא יודע איזה היתה לו והיה לו אף מאד קטן ומהאף הזה הוא הריח כל בן אדם.
- דרורה זה אינטואיציה, כשרון כזה.
- שלמה זה צריכים להבין כשמישהו שעובד או במפלגה או בממשלה או באופן כללי עם אנשים לא יכולים לשנות את האנשים בדיוק כמו שאני רוצה אבל היא צריכה לדעת עם מי יש לה עניין.

היו הרבה אנשים שהביעו דעה היא ידעה אחרי זמן ממושך שהיו להם טענות אז לא התביישה ואמרה לה את זה שהיתה לה טענות והאמינה היתה לה טענות.

דרורה בוא נחזור רגע לעניין הסוציאליסטי אתה התחלת להגיד קודם שהיא היתה בעצם התגלמות, אתה אמרת, לא אמרת מילה התגלמות אבל היא היתה מאד,

שלמה היא היתה רוצה לעשות סוציאליזם בימינו מה שבן גוריון אמר אבל היא חשבה. אולי כי בן גוריון לא היה דיבורים לעשות את זה יפה שיהיה קיבוץ גלויות צבא חדש בסוציאליזם בימינו. היא חשבה את זה שאולי נוכל לעשות את זה. בגלל זה רצתה לעשות מפלגה כל כך גדולה וכל כך רחבה שנגיע לזה. בגלל זה אני אמרתי פעם אחת שבעניין כספים ובעניין כסף, מה זה כסף איזה כסף זה לא העניין שלה זה עניין לגמרי אחר. היא חשבה שכל עם ישראל יכולה לחיות בקיבוץ מה שאני הייתי בכלל לא בדעה שלה והיא ידעה שאני לא בדעה שלה לא בסוציאליזם ולא סוציאליזם בימינו. בהתחלה את הסוציאליזם, הדבר שאנחנו התחלנו כמו שהיה בסינגפור לפתוח את הדלתות כל עם ישראל יכול לבוא תעשו מהמדינה כל מה שאתם רוצים ולעשות וזה בסינגפור אחת העשירות היום בעולם.

דרורה איך עשו את זה, מה זאת אומרת פתחו את המדינה לכל מי שרצה לבוא?

שלמה כל מי שרצה לעשות משהו, לא מסים שם. זה כל המדינה זה, והיה להם פחות אוכלוסיה מאיתנו היו שם צעירים עבדו עד היום הזה שם זה רק עבודה. כשהם נפרדו ממלזיה זה היה עיר עכשיו זה מדינה, היתה הכי מלוכלכת בעולם בכל המובנים היום הכי נקיה בעולם בכל המובנים. ושם עכשיו זה הכי לוכסוס בעולם ולא רק שהם אחד מהכי עשירים בעולם רק מעבודה וכל מי שרוצה לעשות בוא. יש לנו שותפים מכל העולם כולו כולם באים לשם משבדיה משווייץ כולם שם שותפים בגלל זה שאם אתה רוצה להוציא את הרווחים שלך אתה רוצה להוציא מה שאתה רוצה תוציא שם.

בכלל היא זה דיוטי פרי כל סינגפור זה דיוטי פרי עוד לא ראיתי מלונות כאלה שדה התעופה שבנו אותו על מים על הים, אין להם אדמה, קנו אדמה מאינדונזיה מלאו את הים, עוד לא ראית שדה תעופה כזה בעולם, 18 מסעדות הלוכסוס הכי גדול שרואים זה שם. והכי הרבה שעשו שם עושים מהים, קונים אדמה וזה ממש חלום הם כבר מתקרבים לאינדונזיה.

דרורה אבל אתה אומר שהיא, כסף כאילו לא עניין אותה היא רצתה שכולם יחיו בקיבוץ זאת אומרת,

שלמה היא רצתה לעשות מכל המדינה קיבוץ אחד גדול כי היא בעצמה רצתה לחיות כל החיים שלה בקיבוץ זה מה שאני הבנתי אבל בעצם מה שאתה אומר הרי מי שהיה ראש ממשלה צריך להבין שזה לא ככה מוכרחים כסף המדינה צריכה כסף?

(הפסקה בהקלטה)

מ"ב 3/08/01